

Roman DZIEŚLEWSKI¹ (1863 – 1924)



Roman Dzieślewski

Roman Dzieślewski urodził się 18 stycznia 1863 r. w Tarnowie. Był jednym z 3 synów Hieronima i Gabrieli z Morawskich. Wszyscy synowie zostali inżynierami mechanikami. Brat Walerian był autorem ciekawego projektu budowy parowej kolei wąskotorowej z Zakopanego przez Kuźnice, dolinę Jaworzynki, Kopę Magury, Halę Gąsienicową, przełęcz Liliowe, południowe stoki Skrajnej i Pośredniej Turni na Przełęcz Świnicką. Projekt upadł wskutek sprzeciwu Towarzystwa Tatrzańskiego. Roman ukończył w 1878 roku z odznaczeniem szkołę realną w Jarosławiu. Następnie studiował na Wydziale Budowy Machin Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Dyplom inżyniera z odznaczeniem uzyskał w 1883 r., również z odznaczeniem. W latach 1882 – 1884 był asystentem Katedry Geodezji kierowanej przez prof. Dominika Zbrożka, gdzie zajmował się przyrządami mierniczymi i jednocześnie odbywał praktykę budowlaną w przedsiębiorstwie budowlanym architekta Wincentego Rawskiego we Lwowie. Po rezygnacji z asystentury otrzymał z Wydziału Krajowego dwuletnie stypendium naukowe na uzupełnienie studiów za granicą (po

uzyskaniu przez Galicję autonomii w Cesarstwie Austro-Węgier na przełomie lat 1860/70 w władzę administracyjną sprawował namiestnik i starostowie, samorządową Sejm Krajowy, a wykonawczą Wydział Krajowy jako prowincjonalny rząd). W ramach tego stypendium uczył się przez 3 semestry na wykłady w Akademii Górniczej w Berlinie, a następnie przez semestr na wykłady z elektrotechniki na Politechnice w Berlinie Charlottenburgu. Tam został asystentem profesora elektrotechniki i mechaniki A. Slaby'ego, który brał udział w eksperymentach G. Marconiego przy próbach przesyłu sygnału radiowego przez Kanał la Manche.

W czasie studiów w Berlinie brał czynny udział w życiu polskich studentów zgrupowanych wokół Stowarzyszenia Bratniej Pomocy oraz w cotygodniowych zebraniach, na których wygłaszane były rozmaite odczyty również naukowe. Równoległe ze studiami pogłębiał swe wiadomości praktyczne, pracując, jako wolontariusz w fabryce telegrafów G. Wehra w Berlinie, a także w fabryce lokomotyw i maszyn w Winterthur w Szwajcarii. Po powrocie do kraju znalazł pracę w warsztatach inż. Rychnowskiego we Lwowie.

W latach 1887 – 1889 odbył służbę wojskową techniczną w austriackiej marynarce wojennej (Austro-Węgry miały wtedy duży dostęp do Morza Adriatyckiego od powyżej Triestu aż do poniżej Dubrownika). Po służbie wojskowej pracował przez 2 lata, jako inżynier maszynowy i budowlany w Salinach w Wieliczce. W tym czasie musiał dać się poznać, jako znakomity fachowiec, skoro w 1891 r. został powołany, jako profesor nadzwyczajny elektrotechniki na wydziale Budowy Machin Szkoły Politechnicznej we Lwowie na erygowanej w 1890 r., a obsadzonej dopiero po roku Katedrze Elektrotechniki. Był to pierwszy profesor elektrotechniki na ziemiach Polski. Wykład elektrotechniki został wprowadzony po raz pierwszy w kraju na tym Wydziale w roku akademickim 1889/1890. Prowadził go w wymiarze jednej godziny docent Franciszek Dobrzyński, który na semestrze zimowym wykładał teorię maszyn dynamoelektrycznych, a na wiosennym – oświetlenie elektryczne i transmisje elektryczne. Kandydatem na stanowisko profesora elektrotechniki w tej Szkole był dotychczasowy wykładowca tego przedmiotu doc. Dobrzyński. Jednakże w trakcie obrad kolegium profesorów, gdy sprawa była prawie już przesądzona, wypłynęła kandydatura inż. R. Dzieślewskiego.

¹ Tekst zamieszczony jest w książce *Polacy zasłużeni dla elektryki*, PTETiS 2009, s. 79-84.

I kolegium orzekło, że „lepszy jest kandydat obeznany z budową maszyn niż teoretyk, nawet po najlepszych studiach uniwersyteckich (F. Dobrzyński ukończył uniwersytet berliński i praktykował w Wiedniu).

Profesor Dzieślewski rozpoczął pracę, jako kierownik katedry od zorganizowania doskonałego (jak na ówczesne warunki) laboratorium elektrotechnicznego, umożliwiającego prowadzenie ćwiczeń i eksperymentów, w którym studenci zapoznawali się z praktycznymi zastosowaniami elektrotechniki. Ponadto czynił starania o stopniowe zwiększanie pensum wykładowego i zakresu wykładanych przedmiotów. Już w roku 1890 r. (gdy wykładał jeszcze doc. Dobrzyński) zwiększono pensum do 3 godzin tygodniowo na obydwu semestrach. Natomiast prof. Dzieślewski powiększył w 1892 r. zakres wykładów, które objęły: elektrotechnikę ogólną oraz elektrotechnikę szczegółową, na którą składały się: maszyny elektryczne, transformatory, oświetlenie elektryczne oraz pomiary elektrotechniczne I i II wraz z ćwiczeniami. Zakres ten stopniowo powiększył o wykład z budowy elektrowni wraz z ćwiczeniami konstrukcyjnymi z maszyn elektrycznych i siłowni elektrycznych. Był znakomitym pedagogiem i bardzo dobrym wykładowcą. Jego wykłady odznaczały się wielką jasnością i przejrzystością i były wygłaszane z zaangażowaniem, wielką swadą i odpowiednią intonacją dla zwiększenia zrozumienia wykładu. Cieszyły się wśród słuchaczy dużą popularnością. Mimo że o jego nominacji na profesora zadecydowała znajomość praktyki w dziedzinie budowy maszyn, to jego wykłady z mechaniki, w których bardziej mógł kłaść nacisk na stronę teoretyczną, były równie dobre, a może nawet lepsze niż poświęcone przedmiotom bardziej praktycznym. Na inauguracji roku akademickiego 1892/93 wygłosił wykład „Pogląd na elektryczne przenoszenie siły”, co w owym czasie było ewenementem.

Dnia 18 VIII 1895 r. otrzymał nominację na profesora zwyczajnego. Katedra nie miała początkowo asystenta, tak że profesor musiał nie tylko wykładać, ale i prowadzić ćwiczenia tablicowe i laboratoryjne. Asystenta (dr. Zdzisława Staneckiego) otrzymała dopiero po kilku latach. Później adiunktem u niego był inż. Kazimierz Drewnowski (1907-1914), a asystentem/adiunktem inż. Wacław Günther (1911-1913). W miarę rozwoju elektrotechniki, jako nauki i jej praktycznych zastosowań wprowadzał coraz to nowsze działy do swych wykładów, tak że był bardzo przeciążony zajęciami dydaktycznymi, zwłaszcza, że przez 12 lat prowadził zastępczo wykłady z mechaniki teoretycznej. Ponadto pełnił na uczelni różne funkcje. Sytuacja taka doprowadziła w końcu do powołania 7 XI 1906 r. (Z. Popławski, *Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844-1945*, s. 131) drugiej katedry elektrotechniki pod nazwą Katedra Elektrotechniki Konstrukcyjnej. Na kierownika Katedry powołano dopiero 1 XII 1908 r. (Z. Popławski, *Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844-1945*, s. 135) prof. Aleksandra Rotherta (powojenny doktor h.c. Politechniki Warszawskiej). Przejął on wykłady i ćwiczenia konstrukcyjne z maszyn elektrycznych i transformatorów. Prof. Dzieślewski zatrzymał tylko wykłady z elektrotechniki ogólnej, oświetlenia elektrycznego i pomiarów elektrotechnicznych. Na bazie tych dwu katedr powstał w 1911 roku (*Program Cesarsko Królewskiej Szkoły Politechnicznej we Lwowie na rok naukowy 1911/12*, Lwów 1911, s. 77) na Wydziale Budowy Maszyn, Oddział Elektrotechniczny, pierwszy w dziejach polskiego szkolnictwa wyższego na którym kształcili się inżynierowie elektrycy.

W okresie 1914-1920 Szkoła Politechniczna była czynna tylko dorywczo w latach 1915/16 i 1916/17, gdyż była zajęta na szpital wojskowy. W 1918 r., po odzyskaniu niepodległości, została przemianowana na Politechnikę Lwowską. Dzięki staraniom prof. Dzieślewskiego utworzony w roku 1911 Oddział Elektrotechniczny, ze skompletowaną przez niego znakomitą obsadą. Katedra Pomiarów Elektrotechnicznych z laboratorium – kierownik prof. Kazimierz Idaszewski, adiunkt inż. Kazimierz Drewnowski, Katedra Oświetlenia Elektrycznego (późniejsza nazwa Urządzeń Elektrycznych) – kierownik prof. Gabriel Sokolnicki. Dla siebie pozostawił tylko kierownictwo Katedry Elektrotechniki Ogólnej oraz wykład i ćwiczenia z elektrotechniki ogólnej. Pierwsza inauguracja roku akademickiego Politechniki Lwowskiej odbyła się 10. 12. 1920 r., a nowy statut, w którym wymieniono trzy istniejące Oddziały Wydziału Mechanicznego: Maszynowy, Naftowy i Elektrotechniczny, został zatwierdzony 28. 06. 1921 r.

Poza pracą dydaktyczną prof. Dzieślewski pełnił w Szkole Politechnicznej wiele bardzo odpowiedzialnych funkcji, a ponieważ traktował je z dużą odpowiedzialnością, to efekt ich sprawowania był nadzwyczaj korzystny dla uczelni i wydziału. Szkoła Politechniczna miała 4 wydziały: inżynierski, chemiczny, budownictwa i maszynowy, który w okresie 1874-1920 zmieniał 5 razy nazwę: Najpierw była to Szkoła Budowy Machin (1874-80), Wydział Budowy Machin (1880-94), Wydział Budownictwa Machin (1894-95), Wydział Budowy Maszyn (1895-1920) i od 1920 r. Wydział Mechaniczny Politechniki Lwowskiej, którą to nazwę Szkoła otrzymała w 1918 r.

Prof. Dzieślewski pełnił funkcję dziekana Wydziału Budownictwa Machin, a następnie Wydziału Budowy Maszyn w sześciu jednorocznych kadencjach w latach: 1894/95, 1895/96, 1904/05/06/07/08, oraz prodziekana Wydziału Budowy Maszyn przez 5 jednorocznych kadencji w latach: 1896/97, 1897/98 i 1908/09/10/11. Ponadto sprawował urząd rektora Szkoły Politechnicznej w kadencji 1901/02 i prorektora w kadencji 1902/03. Łącznie w okresie 1894-1911 pełnił te funkcje przez 13 jednorocznych kadencji. Był członkiem Komisji Egzaminacyjnej II egzaminu państwowego (dyplomowego) na Wydziale Budownictwa Machin (1905/06). W okresie 1897-1918 (wyjąwszy okres wojny 1914-18) nastąpił duży rozwój Szkoły Politechnicznej polegający na wzroście kadry naukowej, placówek uczelni i liczby studentów. Wpłynęła na to m.in. sytuacja międzynarodowa. Słabnąca monarchia austro-węgierska musiała liberalizować swój stosunek do Polaków mając na uwadze ich przydatność, jako żołnierzy na wypadek konfliktu zbrojnego. Na podstawie ustawy z 14 IV 1901 r. Szkoła Politechniczna we Lwowie otrzymała, jak i inne wyższe szkoły techniczne w Austrii, prawo nadawania stopnia naukowego doktora nauk technicznych (doctor rerum technicarum). W czasie sprawowania przez prof. Dzieślewskiego funkcji rektora odbyły się dwie pierwsze obrony prac doktorskich z dziedziny inżynierskiej, a uroczysta promocja pierwszych polskich doktorów nauk technicznych odbyła się 5 VII 1902 r.

Był bardzo czynnym działaczem społecznym, zwłaszcza w organizacjach związanych z techniką, a głównie z elektrotechniką. Od 1880 r. należał do Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie, a w okresie 1895-96 był jego sekretarzem. W 1901 r. zawiązała się w Towarzystwie grupa elektrotechników, której członkowie zaczęli się spotykać na zebraniach dla omówienia spraw fachowych. Grupa ta, zwana także gronem, skupiała znanych elektrotechników M. Altenberga, K. Drewnowskiego, R. Dzieślewskiego, T. Gayczaka, W. Günthera, G. Sokolnickiego, J. Tomickiego i innych. W 1901 r. rozwinęła ożywioną działalność w dziedzinie słownictwa elektrycznego, przestudiowawszy szczegółowo i uzupełniając „*Niemiecko-polski słowniczek wyrazów technicznych i terminów naukowych z dziedziny magnetyzmu, elektryczności i elektrotechniki*” opracowany przez T. Żerańskiego na Politechnice w Darmstadt. W 1902 r. grono to zajmowało się redagowaniem wydawnictwa „*Przepisy dla urządzeń elektrycznych zasilanych z Miejskiego Zakładu Elektrycznego we Lwowie*”. Prowadząc nadal prace w dziedzinie słownictwa stało się stopniowo Sekcją Elektrotechniczną Towarzystwa Politechnicznego. Jej formalne powołanie nastąpiło w 1908 r. Natomiast w 1907 r. prof. Dzieślewski otrzymał godność członka honorowego Towarzystwa za wybitne zasługi położone w jego rozwoju i działalności. W okresie 1916-1920 był członkiem Wydziału Głównego (tj. zarządu) Towarzystwa.

Był także członkiem różnych organizacji i poczynił z najrozmaitszych dziedzin. W 1864 r. był członkiem Komitetu Organizacyjnego Pierwszej Wystawy Krajowej (sekcja maszynowa i elektrotechniczna). Przez 16 lat, jako członek Rady Stołecznego Miasta Lwowa był referentem różnorodnych spraw technicznych miasta, m.in. dotyczących rzeźni, wodociągów, gazowni i elektrowni. W 1892 r. był współautorem projektu budowy kolei elektrycznej we Lwowie (pierwszy tramwaj ruszył tam w 1894 r.). W 1901 r. jako rektor Szkoły Politechnicznej był z urzędu posłem do Sejmu Krajowego. Zajmował się również projektem organizacji miejskiego Urzędu Budowniczego. W 1905 opublikował w „Słowie Polskim” artykuły na temat udziału, organizacji i stanowiska urzędów technicznych w administracji miasta Lwowa, a w 1910 r. przedstawił 2 projekty reformy Miejskiego Urzędu Budowniczego. W czasie wojny założył w 1915 r. demokratyczny Związek Stałej Delegacji Pracowników Państwowych i był jego prezesem. Utworzona też została społeczno-charytatywna „Przystań Pracowników Państwowych”, która była rzecznikiem interesów tych pracowników wobec państwa (również po wojnie). Był także współzałożycielem Zakładów Wodociągowych Zagłębia Borysławskiego (ropońskiego).

W 1919 r. uczestniczył jako przedstawiciel Towarzystwa Politechnicznego w Zjeździe Założycielskim SEP (nr 69 na liście uczestników), biorąc udział w pracach Komisji Zjazdowej, która przedłożyła Zjazdowi propozycję terminów z dziedziny elektrotechniki. Zjazd „postanowił przyjąć jako obowiązujące cały ogół elektrotechników polskich 32 zaproponowane przez Komisję terminy”. Przewodniczył także Komisji do spraw Związku Zawodowego Inżynierów Elektryków (późniejszego Związku Polskich Inżynierów Elektryków). W 1919 r. został członkiem Koła Lwowskiego SEP, które było jednym z sześciu kół założycielskich (obok krakowskiego, łódzkiego, poznańskiego, sosnowieckiego i warszawskiego). Jako członek SEP opracował projekt ustawy o ochronie tytułu inżyniera. Na początku 1924 r. został członkiem nowo utworzonego Polskiego Komitetu Elektrycznego (PKE), któremu przewodniczył prof. K. Drewnowski.

Prof. Dzieślewski zasługuje słusznie na miano nestora i twórcę podstaw polskiej elektrotechniki. Był pierwszym polskim profesorem elektrotechniki i zasłużył się przy tworzeniu polskiego słownictwa elektrotechnicznego. Dla potrzeb studentów wydał jeden z pierwszych w języku polskim obszernych podręczników z elektrotechniki na poziomie akademickim. Przyczynił się w wielkim stopniu do rozwoju specjalności elektrotechnika w Szkole Politechnicznej we Lwowie, w szczególności do utworzenia Oddziału Elektrotechnicznego. Zgromadził wokół siebie zespół młodych zdolnych adeptów elektrotechniki, którzy stali się uczonymi o europejskiej sławie i przez wiele lat, będąc profesorami Politechniki Lwowskiej, a po drugiej wojnie innych polskich politechnik wychowali wiele pokoleń polskich elektryków. Uważany jest za pierwszego twórcę nauczania elektrotechniki w Polsce na poziomie akademickim.

W małżeństwie z Marią Jadwigą Iphorską Lankiewicz (ślub 2 III 1897) miał troje dzieci: Danutę, Zygmunta Powałę-Dzieślewskiego por. dypl. i Grażynę. Zmarł 8 sierpnia 1924 r. w wieku 61 lat w majątku żony we wsi Kasinów pod Iwacewiczami na Polesiu. Pochowany został na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie w grobowcu Zdzisławskich. Uważając nazwisko Dzieślewski za zniekształcone przez Niemców powrócił w 1923 r. do rodzowego nazwiska Zdzisławski. Potomności znany jest jednak pod nazwiskiem Dzieślewski.

Recenzja pracy doktorskiej

Stanisław Fryze, Nowa teoria ogólnego obwodu elektrycznego, Politechnika Lwowska 1923 r. (z odzn.)

Książka:

Encyklopedia elektrotechniki, podług wykładów. Wyd. W. Januszewski i K. Miński Lwów 1898

Źródła:

1. Czasopismo Techniczne nr 3/1924
2. Internet, romdz.webpark.pl (fot., biogram, 25 poz. literatury)
3. Przegląd Elektrotechniczny z. 20 1924 (wspomn. pośm., fot.), z. 5 1974 (biogr., fot)
4. Polski Słownik Biograficzny t. VI (biogr.)
5. Politechnika Lwowska 1844-1945” Wrocław 1993
6. Z. Popławski Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844-1945 (fot)
7. Z. Siciński Wkład Politechniki Lwowskiej w polską elektrotechnikę, Ossolineum, Wrocław 1991 (biogr.)
8. Z. Popławski Wykaz pracowników naukowych Politechniki. Lwowskiej w latach 1844-1945, Wyd. Pol. Krakowskiej, Kraków 1994
9. Politechnika Lwowska – jej stan obecny i potrzeby, Lwów 1932
10. Pamiętnik V Zjazdu Techników Polskich we Lwowie 1910
11. Historia SEP 1919 –1959
12. Zeszyt historyczny nr 1 SEP, 75 lat SEP, Warszawa 1994
13. Historia elektryki polskiej t. 1 Warszawa 1974
14. Informacje mgr. inż. Romana Dzieślewskiego, krewnego profesora
15. Z. Białkiewicz, Prof. Roman Dzieślewski (1863-1924), Informator PTETiS nr 13, grudzień 2005, s. 61-65

Opracował: *Zbigniew BIAŁKIEWICZ*, Uzupełnił: *Jerzy HICKIEWICZ*